

ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ

УДК 338.242

DOI: <https://doi.org/10.37320/2415-3583/11.1>**Скорик М.О.**

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економічної теорії,
Університет державної фіскальної служби України
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3291-706X>

Горбань С.Ю.

студент,
Університет державної фіскальної служби України
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5571-4663>

Скрицька О.Ю.

студент,
Університет державної фіскальної служби України
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9260-0737>

СУТНІСТЬ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА ЯК СКЛАДНИКА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

У статті проаналізовано та відображено думки вчених, які зробили вагомий внесок у дослідження категорії «економічна безпека підприємства». Систематизовано та виявлено особливості наявних підходів до визначення поняття економічної безпеки підприємства на сучасному етапі розвитку, таких як: ресурсно-функціональний, гармонізаційний, захисний, конкурентний, інформаційний, фінансовий та економіко-правовий підходи, підхід, спрямований на забезпечення стійкості і розвитку підприємства. Уточнена сутність економічної безпеки підприємства з метою створення передумов реалізації та забезпечення економічної безпеки у практиці роботи вітчизняних підприємств. Запропоновано визначення сутності економічної безпеки підприємства, яка розглядається як механізм захищеності та контролю за процесом розвитку всіх сфер діяльності, захисту інтересів підприємств від негативної дії зовнішніх та внутрішніх чинників.

Ключові слова: безпека, економічна безпека, економічна безпека підприємства, розвиток, етапи, підприємство.

Постановка проблеми. Підприємства здійснюють свою діяльність в умовах динамічного конкурентного середовища. Незалежно від форми власності підприємств, сутність кожного полягає у задоволенні суспільних та особистих потреб шляхом своєї діяльності та отримання від неї максимального високого прибутку. Об'єктивною умовою для виконання цих завдань є стійке функціонування підприємства. Сьогодні, як ніколи, питання щодо забезпечення умов стійкого функціонування підприємств виходять на перший план. Економічний суб'єкт, такий як підприємство, постійно перебуває під впливом різних чинників, на які необхідно реагувати відповідним чином. Після завершення епохи державного капіталізму, коли держава забезпечувала безпеку, відповідальність щодо забезпечення економічної безпеки лягла на плечі підприємств, які тепер мають докладати максимальні зусилля для протистояння викликам і загрозам у своїй діяльності. Велику роль у розви-

тку підприємства, його захисті від ризиків ринкового середовища, розробленні відповідних заходів щодо протидії виявленим чинникам відіграє економічна безпека. Отже, виникає потреба у визначенні сутності економічної безпеки підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У XXI столітті світові економічні тренди демонструють необхідність економічної безпеки підприємства як передумови його економічного розвитку у глобальному конкурентному середовищі. Значний внесок у розуміння проблеми економічної безпеки підприємства зробили такі вітчизняні вчені, як В.В. Немченко [1], В.В. Мартиненко [2], А.П. Дикий [3], Т.Г. Васильців [4], І. Шевченко [6], Л.Г. Шемаєва [7], О.В. Арєф'єва [8], М.П. Денисенко [10], Д.І. Повзун та ін.

Метою статті є аналіз наявних підходів до визначення поняття економічної безпеки підприємства для уточнення сутності цієї економічної категорії.

Виклад основного матеріалу. Вітчизняні та зарубіжні вчені все ще не мають єдиного підходу до трактування поняття «економічна безпека підприємства». Однак керівники вітчизняних підприємств хочуть бачити у самому понятті не факт доцільності забезпечення економічної безпеки підприємства, а саме за рахунок яких факторів можна досягти такої безпеки.

У загальному розумінні підприємство – це самостійний господарюючий суб'єкт із правом юридичної особи, який на основі наявних ресурсів виготовляє й реалізує продукцію, надає послуги. Саме ці фактори повинні враховуватися під час забезпечення його безпеки. У перекладі з грецької «безпека» означає «володіти ситуацією», тобто безпека – це такий стан суб'єкта, за якого імовірність небажаних змін будь-яких параметрів підприємства невелика [1]. Економічна безпека – це стан економіки, за якого забезпечується захищеність життєво необхідних потреб та інтересів людини, суспільства й держави від реальних і потенційних загроз зовнішнього та внутрішнього характеру [2]. Вважаємо, що економічна безпека підприємства є однією із складових частин загального поняття «безпека».

Актуальність питання економічної безпеки підприємства зумовлює доцільність формування наукової теоретичної бази, яка спрямована на

удосконалення аспектів системи економічної безпеки підприємства з огляду на сьогоденне розуміння цього економічного поняття. Адже саме досягнення економічної безпеки є досить витратним, складним та довгим процесом у часовому проміжку, який потребує чіткого розмежування понять та засобів захисту з метою ефективного прийняття управлінських рішень.

Розглянемо поняття, які наводять вітчизняні вчені щодо визначення «економічна безпека підприємства», які наведені у таблиці 1.

Як бачимо, серед вчених і фахівців, які займаються питаннями економічної безпеки підприємства, відсутня загальна позиція щодо сутності цього поняття.

Слід зазначити, що виникнення категорії економічної безпеки підприємства пов'язане насамперед з існуванням загроз, які обов'язково необхідно враховувати у процесі прийняття управлінських рішень. Адже саме від здатності працювати на випередження ситуації буде залежати ефективність його діяльності.

Єдина позиція серед науковців досягається в тому, що підприємство має постійно розвиватися, вдосконалюватися під впливом внутрішніх і зовнішніх загроз, керівництво приймає важливі, інколи ризикові рішення за умов жорсткої конкуренції.

Таблиця 1 – Визначення поняття «економічна безпека підприємства» вітчизняними науковцями

№	Автори	Сутність визначення
1	Дикий А. [3, с. 7]	стан збереження його майна та інформації відповідно до вибраної стратегії та принципу безперервності діяльності
2	Васильців Т. [4, с. 74]	захищеність діяльності підприємства від негативного впливу зовнішнього оточення, а також здатність своєчасно усунути різноманітні загрози або пристосуватися до існуючих умов, які не відбиваються негативно на його діяльності.
3	Рудницька О. [5]	комплекс заходів, які сприяють підвищенню фінансової стійкості господарчих суб'єктів за умов ринкової економіки, які захищають їхні комерційні інтереси від впливу негативних ринкових процесів.
4	Шевченко І. [6, с. 178]	сукупність чинників, які забезпечують незалежність, стійкість, здатність до прогресу в умовах дестабілюючих факторів.
5	Шемаєва Л. [7, с. 7]	захищеність науково-технічного, технологічного, виробничого та кадрового потенціалу підприємства від прямих (активних) або непрямих (пасивних) загроз.
6	Ареф'єва О. [8]	стан ефективного використання ресурсів і наявних ринкових можливостей, що дозволяє підприємству уникнути внутрішніх і зовнішніх загроз, забезпечує його тривале виживання та стійкий розвиток на ринку відповідно до вибраної місії.
7	Щербина В. [9]	сукупність умов і чинників, які забезпечують незалежність підприємства, його стабільність і стійкість, здатність до постійного оновлення і самовдосконалення.
8	Денисенко М.П. Повзун Д.І. [10, с. 48]	такий стан фінансовий стан підприємства, який характеризується збалансованістю і якістю сукупності фінансових інструментів, технологій і послуг, що використовуються підприємством; стійкістю до внутрішніх і зовнішніх загроз; здатністю фінансової системи підприємства забезпечувати реалізацію його фінансових інтересів, місії і завдань достатніми обсягами фінансових ресурсів; забезпечувати ефективний і сталий розвиток цієї фінансової системи.

Джерело: складено автором на основі [3–10]

Погоджуємося з думкою М.П. Денисенко та Д.І. Повзун що економічна безпека має певну структуру, яка включає в себе зовнішні і внутрішні складники. До зовнішніх складників відносять: ринкову безпеку та інтерфейсну безпеку. До внутрішньої безпеки належать: фінансова, інтелектуальна, кадрова, соціальна, технічна, технологічна, юридична, інформаційна, екологічна, інноваційна безпека [10, с. 51]. Також хочемо наголосити, що основною особливістю економічної безпеки підприємства є те, що його безпеку необхідно забезпечувати.

В Економічній енциклопедії за редакцією Л.І. Молдован визначено, що забезпечення економічної безпеки підприємства – це процес реалізації її функціональних складників з метою запобігання можливим збиткам і досягнення максимального рівня безпеки як сьогодні, так і в майбутньому [11, с. 284]. На нашу думку, поняття «забезпечення економічної безпеки підприємства» розглядається як складний комплексний елемент загальної системи управління підприємством на всіх рівнях її забезпечення і включає в себе такі заходи, як: організація, профілактика, пропаганда, контроль та захист.

Проаналізувавши визначення, ми дійшли висновку, що до основних завдань економічної безпеки підприємства належать:

- забезпечення дотримання прав, інтересів підприємства і його працівників;
- висвітлення достовірної інформації про діяльність підприємства;
- на основі достовірної інформації розроблення прогнозів;
- обов'язковість вивчення партнерів, клієнтів та конкурентів;
- досконалий підбір персоналу для недопущення промислового витоку інформації конкурентам;
- фізична й технічна охорона будинків, території, інформації, транспортних засобів.

Взагалі поняття «економічна безпека підприємства» є відносним і має динамічний характер. У кожний конкретний проміжок часу рівень захищеності має різного роду характер, що визначається впливом внутрішніх і зовнішніх загроз і характером реагування на них управлінським персоналом підприємства. Беззаперечним є факт, що сьогодні інформація є стратегічним ресурсом, який визначає рівень економічного розвитку підприємства. Інформатизація процесів на підприємствах викликала, крім безперечних переваг, і появу суттєвих проблем. Однією з них є необхідність захисту інформації, що і є одним із складників економічної безпеки підприємства.

У сьогоднішніх умовах господарювання на саму суть поняття впливає низка внутрішніх і зовнішніх загроз. До зовнішніх загроз економіч-

ній безпеці підприємства належать: політична ситуація в державі, економічна криза, інфляція, корупція (корупція в Україні – це наслідок духовної, економічної, та політичної кризи суспільства. Корупція деморалізує громадян і руйнує їхню довіру до держави [12, с. 202]), постійне «удосконалення» законодавства, недобросовісна конкуренція, протизаконні фінансові операції, надзвичайні ситуації кліматичного характеру або завдання шкоди майну навмисно, грінмейл, рейдерство. До внутрішніх загроз належать: некваліфіковані та недисципліновані працівники, розголошення конфіденційної інформації, помилки у виборі партнерів та інвесторів, збій комп'ютерної техніки. Перелічені чинники негативно впливають на економічну безпеку підприємства і мають бути визначені у цьому понятті.

Отже, можна відзначити, що деякі підходи дещо одноманітно характеризують досліджуване поняття, інші ж дають занадто широке його трактування. Також аналіз підходів до визначення сутності економічної безпеки підприємства засвідчив про відсутність єдиного методологічного прийому. Розглядаючи проблеми, що виникають під час формування теоретичних засад економічної безпеки підприємства, можна сформулювати три основні групи за такими ознаками, як:

- термінові – тобто такі проблеми, які потребують невідкладного перегляду та їх вирішення;
- вагомі – ця група включає актуальні проблемні питання (виникають під час розгляду основних аспектів економічної безпеки, але несуттєво впливають на формування системи безпеки);
- перспективні – до них відносять найскладніші проблемні питання, для вирішення яких у майбутньому потрібні новітні, інноваційні рішення.

Висновки. Структуроформуючою для національної безпеки є економічна безпека окремих суб'єктів господарювання, зокрема підприємств, яка залежить від стану економічної безпеки держави, регіону, галузі, що виступають носіями зовнішніх загроз для безпеки підприємства.

На нашу думку, економічна безпека підприємства – це комплекс заходів, які захищають підприємство як суб'єкт господарювання від впливу внутрішніх та зовнішніх загроз зі збереженням можливості виконувати свої основні функції, сприяють стабільності функціонування підприємства на ринку натеper та в найближчому майбутньому і дають йому можливість задовольняти свої потреби, потреби споживачів та отримувати максимально можливий прибуток від діяльності. Економічна безпека є комплексним поняттям. Саме в ній простежується взаємозв'язок між усіма сферами діяльності та складниками фінансової системи, також враховується наявність ризиків ринкового середовища, а за допомогою показників оцінюється ефективність розподілу та викорис-

тання фінансових ресурсів із метою покращення результатів діяльності підприємств.

Отже, підводячи підсумки проведеного дослідження, доцільно ще раз відзначити, що відсутність нині єдності щодо визначення економічної безпеки підприємства створює необхідність подальшого вивчення цього питання. Різноманітність визначення цього поняття та підходів до його

вивчення не дає повного спектру можливостей для узагальнення інформації та конкретизації поняття економічної безпеки на підприємстві. У зв'язку з цим було проведено узагальнення наявних підходів до поняття «економічна безпека підприємства», що дало змогу визначити ключові пріоритети і сформулювати власне розуміння економічної безпеки, яке повною мірою відображає його природу.

Список використаних джерел:

1. Немченко В.В., Малішевська В.В. Забезпечення економічної безпеки підприємства. *Економіка харчової промисловості*. 2012. № 3. С. 10-13.
2. Мартиненко В.В. Теоретичні основи та сутність економічної безпеки України. *Економіка промисловості*. 2010. № 3 (51). С. 41-47.
3. Дикий А.П. Організація бухгалтерського обліку як інструмент забезпечення економічної безпеки підприємства: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.09. Житомир: ЖДТУ, 2009. 21 с.
4. Васильців Т.Г. Економічна безпека України: стратегія та механізми зміцнення : монографія. Львів, 2008. 384 с.
5. Рудницька О.В. Антикризові заходи національних господарств та виклики для економіки України в посткризовий період URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Evu/2011_17_1/Rudnitskaia.pdf (дата звернення: 24.04.2020).
6. Шевченко І. Особливості формування економічної безпеки підприємства. *Наука молода*. 2010. № 10. С. 178-181.
7. Шемаєва Л.Г. Економічна безпека підприємств у стратегічній взаємодії з суб'єктами зовнішнього середовища: автореф. дис. д-ра. екон. наук / Київ, 2010. 39 с.
8. Ареф'єва О.В. Наукові основи формування економічної безпеки підприємств. Недержавна система безпеки підприємства як суб'єкт національної безпеки України : збірник матеріалів наук.-практ. конф.; Київ, 2003. С. 49-53.
9. Щербина В.М. Інформаційне забезпечення економічної безпеки підприємств та установ. *Актуальні проблеми економіки*. 2006. № 10 (64). С. 220-225.
10. Денисенко М.П., Повзун Д.І. Теоретичні аспекти економічної безпеки підприємства в умовах невизначеності середовища. *Інвестиції: практика та досвід* № 16. 2019. С. 47-53.
11. Економічна енциклопедія: в 3-х томах / під ред. Л. І. Молдована. Київ. Видавничий центр «Академія», 2000. Т. 1. 864 с.
12. Skoryk M. Theoretical aspects of the transformation of the institute of corruption in Eastern Europe. *Baltic Journal of Economic Studies*. Volume 5 Number 1. Riga: Publishing House "Baltija Publishing", 2019, 256 pages. P. 201-206. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2019-5-1-201-206>

References:

1. Nemchenko V.V., Malishevsjka V.V. Zabezpechennja ekonomichnoji bezpeky pidpryjemstva. *Ekonomika kharchovoji promyslovosti*. 2012. №3. S. 10-13
2. Martynenko V.V. Teoretychni osnovy ta sutnistj ekonomichnoji bezpeky Ukrajinj. *Ekonomika promyslovosti*. 2010. № 3 (51). S. 41-47.
3. Dykyj A.P. Orghanizacija bukhghaltersjkojho obliku jak instrument zabezpechennja ekonomichnoji bezpeky pidpryjemstva: avtoref. dys. na zdobuttja nauk. stupenja kand. ekon. nauk: spec. 08.00.09. Zhytomyr: ZhDTU, 2009. 21 s.
4. Vasyljciiv T.Gh. Ekonomichna bezpeka Ukrajinj: strateghija ta mekhanizmy zmichennja : monoghrafija. Ljviv, 2008. 384 s.
5. Rudnycjka O.V. Antykryzovi zakhody nacionaljnykh ghospodarstv ta vyklyky dlja ekonomiky Ukrajinj v postkryzovyj period URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Evu/2011_17_1/Rudnitskaia.pdf (accessed 24 April 2020).
6. Shevchenko I. Osoblyvosti formuvannja ekonomichnoji bezpeky pidpryjemstva. *Nauka moloda*. 2010. №10. S. 178-181.
7. Shemaieva L.Gh. Ekonomichna bezpeka pidpryjemstv u strateghichnij vzajemodiji z sub'jektamy zovnishnjogho sere-dovyshha: avtoref. dys. d-ra. ekon. nauk / Kyjiv, 2010. 39 s.
8. Aref'jeva O.V. Naukovi osnovy formuvannja ekonomichnoji bezpeky pidpryjemstv. Nederalzhavna systema bezpeky pidpryjemstva jak sub'jekt nacionaljnoji bezpeky Ukrajinj : zbirnyk materialiv nauk.-prakt. konf.; Kyjiv, 2003. S. 49-53.
9. Shherbyna V. M. Informacijne zabezpechennja ekonomichnoji bezpeky pidpryjemstv ta ustanov. Aktualjni problemy ekonomiky. 2006. № 10 (64). S. 220-225.
10. Denysenko M.P., Povzun D.I. Teoretychni aspekty ekonomichnoji bezpeky pidpryjemstva v umovakh nevyznachenosti sere-dovyshha. *Investyciji: praktyka ta dosvid* № 16. 2019. S. 47-53.
11. Ekonomichna encyklopedija: v 3-kh tomakh / pid red. L. I. Moldovana. Kyjiv. Vydavnychj centr "Akademija", 2000. T. 1. 864 s.
12. Skoryk M. Theoretical aspects of the transformation of the institute of corruption in Eastern Europe. *Baltic Journal of Economic Studies*. Volume 5 Number 1. Riga: Publishing House "Baltija Publishing", 2019, 256 pages. P. 201-206. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2019-5-1-201-206>

Skoryk Marina, Gorban Sofia, Skrytska Oleksandra
University of the State Fiscal Service of Ukraine

THE ESSENCE OF THE ECONOMIC SECURITY OF THE ENTERPRISE AS A COMPONENT OF NATIONAL SECURITY OF UKRAINE

The daily routine of each enterprise is to satisfy its social and its needs through its activities and profit from it. The company is constantly influenced by various factors that can affect its activities or affect in the future. An important role in the development of the enterprise, the identification of risks and the development of measures to eliminate them is played by economic security.

That is why there is a need to determine the essence of this concept, because the stability of an enterprise depends on economic security.

The purpose of the article is to analyze the economic security of an enterprise as a component of economic science at the present stage of development

The authors analyzed and reflected the opinions of scientists who made a significant contribution to the study of the category "economic security of an enterprise". The features of existing approaches to the definition of the concept of economic security of an enterprise at the present stage of development are systematized and identified, such as: resource-functional, harmonizing, protective, competitive, informational, financial and economic-legal approaches, an approach aimed at ensuring the sustainability and development of the enterprise. The clarified essence of the economic security of the enterprise with the aim of creating the prerequisites for the implementation and ensuring economic security in the practice of domestic enterprises. The definition of the essence of the economic security of the enterprise is proposed, which is considered as a mechanism of security and control over the development process of all areas of activity, protecting the interests of enterprises from the negative impact of external and internal factors.

It is proposed to form three main groups of problems arising in the formation of the theoretical foundations of economic security of the enterprise. A generalization of the available approaches to the concept of "economic security of the enterprise" is made, which allowed us to identify key priorities and formulate our own understanding of economic security as an independent complex concept.

Key words: security, economic security, economic security of the enterprise, development, stages, company.

JEL classification: D02, M21.
